

Martin Jánosné

Olvasóvá lenni

esszé

„GONDOLATOK A KÖNYVTÁRBAN”

Irodalmi pályázat

Jelige: **Magyartanár**

„Mint a fény,

mihelyt szabad, oly határtalanúl

tágult a lelkem, nőtt, már messze túl

kíváncsiságban s reményeiben

iskolán s minden hasznon: Végtelen

nyílt elém, hisz most eszközt, szárnyakat

kaptam, repülni, s törni zárat:

az Irodalmat:” / Szabó Lőrinc: Olvasás/

Az olvasás hasznával többnyire mindenki tisztában van. Tudjuk, hogy egy jó könyv elolvasásával átélünk életeket, megismerünk s átélünk sorsokat, vagyis annyival több életet élünk meg, ahány jó könyvet elolvasunk, Az olvasás lehetőséget ad arra, hogy magunk mögött hagyjuk mindennapi életünket, s belépünk egy másik világba.

A könyvek olvasásakor olyan világokkal találkozunk, olyan emberi kapcsolatokról szerezhetünk tapasztalatot, amihez nyolc élet is kevés volna. A jó könyv kinyitja a szemünket a világra, gazdagabbá, érdeklődőbbé válunk általuk. Sokszor azonosulva a főhőssel, sorsán keresztül saját életünkre ismerhetünk, s erőt vagy vigaszt nyerünk. A lelki erősödést, a pozitív életszemléletet, személyiségünk fejlődését kapjuk egy beleélő jó olvasás során. A szülői „prédikációt” meghallgatják a gyerekek, de igyekeznek elfelejteni, míg az olvasott történet megérinti őket, s beleég a lelkükbe. Gazdagabbá válik a képzelet, s ennek nyomán a kreativitás is. Az alkotáshoz, az alkalmazkodáshoz feltétlenül szükségesek ezek a képességek. S erőlködhetünk a szövegértés fejlesztésével, de soha nem tudja olyan jól egy szöveg értelmét felfogni, összefoglalni az, aki nem olvas szépirodalmat.

Az olvasás mindenkinek előnyére válik, hisz a matek szöveges feladatot, a nyelvvizsga feladatot, az egyetemi jegyzetek feldolgozását, a munkahelyi iratokkal való megbirkózást csak a jó szövegértési képesség birtokában lehet megoldani. Ezt a képességet pedig olvasással lehet elsajátítani. Sorolhatnánk még az olvasás előnyeit:

- A rendszeres olvasás fejleszti, tréningben tartja az agyat.
- Saját életünkhöz tapasztalatokat szerzünk más életutak megismerésével
- Csökkenti a stresszt és a szorongást.
- Kiemel a mindennapi gondokból, segít ellazulni.
- A könyvolvasás által nő a műveltség.
- A jó könyv vigaszt nyújt.

Az internet megjelenésével a digitális felületek az emberek életében nagy jelentőségűvé váltak, s jelentősen megváltoztatták az olvasási szokásokat. Sokan az interneten néznek utána , mi történt a világban, illetve a barátokkal. Az információkeresésben ez hatalmas lépés. Az olvasási szokások terén viszont nem teljesen pozitív dolog. Egy kutatás szerint a leggyakrabban rövid üzeneteket és e-maileket olvasunk. Az emberek

20,7 százaléka netes portálokat;

37,5 százaléka e-maileket;

47,7 százaléka pedig közösségi oldalakat olvas naponta.

A különbséget megfogalmazva, a képernyőről való olvasás során viszont nehezebb a dolgokat memorizálni, nincs mivel társítani az olvasottakat, nincs kézzelfogható tapasztalás: lapozás, tapintás stb. Azáltal, hogy rengeteg olyan eszköz áll rendelkezésünkre, melyek a netezésre alkalmasak, a megszerezhető információk halmaza is kibővült. Ha valami eszünkbe jut, pár perc alatt megtalálhatjuk rá a választ.

Internetes olvasásnak a következő tevékenységeket tekinthetjük:

- hírolvasás
- információkeresés tanuláshoz
- adatok, szakirodalom keresése
- hobbiival kapcsolatos információk

- kultúrával, művészetekkel kapcsolatos információk keresése
- utazással kapcsolatos információ
- filmekről történő informálódás
- autókról történő informálódás
- egészségügyi témákkal kapcsolatos keresések

Nicholas Carr *Hogyan változtatja meg agyunkat az internet?* című könyve szerint ma már nem az élmény a legfontosabb szempont olvasáskor, hanem az információszerzés. Ma már az interneten gyorsan átfutjuk a szövegeket, a kiemelt dolgokat el is olvassuk, aztán megyünk tovább a következő oldalra. A szövegek szerepét átvették a képek és a videók, s a mai fiatalok olvasnak, de leginkább az internetes tartalmak között, és egyre kevésbé papíron.

Természetesen nem minden internetes tevékenység tekinthető olvasásnak. Az olvasási kedv csökkenése alatt elsősorban azt értjük, hogy a szépirodalom olvasása, illetve az olvasás, mint szabadidős tevékenység szorult vissza, s helyébe a média került előtérbe .

Az egyre fejlettebb technikai eszközök használata hatással van az életmódunkra, az életmódunk átalakulása pedig maga után vonhatja olvasási szokásaink megváltozását. Az internettel könnyebb és gyorsabb az információszerzés. Látszólag csökkenhet a kulturális szakadék az emberek egyes csoportjai között, s az információhoz való könnyű hozzáférés hozhatná az egyenlőség esélyét is, de nem így van.

A fogyasztói társadalom ingergazdag világában az olvasás olyan tevékenység, amely befogadói erőfeszítést igényel, s megköveteli a szövegértési képességeket, a szókincs fejlettségét. A tanulási problémák hátterében is a nyelvi alapok gyengesége áll. Az olvasási képességek gyengesége végigkíséri az egyént az iskolai évek során, de később is érezteti a hatását az élet minden területén.

Az olvasásra úgy kell tekintenünk, mint egy alapvető és pótolhatatlan technikára. Szükség van rá, hogy informálódni tudjunk, és ez igaz az elektronikus média egyre jobban elterjedő világában is. Azt mondhatjuk, hogy a média nem konkurenciája az olvasásnak, hanem az olvasás az előfeltétele, hogy tudatosan és kritikusan legyen képes az ember a média használatára.

Az olvasás olyan aktív tevékenység, amely megdolgoztatja a fantáziát, erősíti a gondolkodás gyakorlatát, átlép tér- és időbeli határokon, így teremtve kapcsolatot más helyek és korok embereivel, elősegítve ezzel a megértés és egymás elfogadásának folyamatát.

Egy általánosítás szerint az internet korába beleszülető fiatalok nem olvasnak könyvet, csak a gépet ütik egész nap. A diákok valóban elidegenedtek az irodalomtól? A tapasztalat az, hogy ők szórakozást és kikapcsolódást várnak a könyvektől, viszont épp az ellenkezőjét kapják meg azoktól, amiket a tanórákon a kezükbe adnak. A régi könyveket, kötelező olvasmányokat nem szívesen olvassák a mai gyerekek. Pörgősebb cselekményre van manapság szükség. Fordulatokkal, izgalmas helyzetekkel lehet ma fenntartani a figyelmet. Fontos, hogy a történet megfogja a mai fiatalokat, kell, hogy bele tudják élni magukat a karakter bőrébe.

A fiatalok nagyrészt tanulmányaik révén kerülnek kapcsolatba a könyvekkel, s ahogy kikerülnek az iskolapadból, sokan közülük már nem olvasnak olyan gyakran, mint korábban. Az olvasási kedv azonban nemcsak az iskolapadból kikerülve, hanem a teljes 14–70 éves népességet vizsgálva is csökkenő tendenciát mutat.

Az olvasóvá válás viszont nagy értéket jelent. Hogyan segíthető ez a folyamat?

Az egyértelmű, hogy a digitális bennszülöttek, a Z generáció másképp viszonyul az olvasáshoz, az irodalomhoz, Az élményszerző olvasás helyett az információszerzés vált fontosabbá, értékesebbé számára. Az olvasáshoz való viszony kialakulása a családból, az otthonról hozott értékek és példák mentén kezdődik el. A vizsgálatok szerint a szülők iskolai végzettsége erős befolyást gyakorol az olvasási szokásokra, az olvasási gyakoriságra. A hátrányos helyzet elemei: az alacsony iskolai végzettség, a rosszabb infrastrukturális környezet, a hátrányos helyzetű lakóhely, a rossz egészségügyi állapot egymást erősítve gátolják a kultúrához való kapcsolódás lehetőségét, az olvasás rendszeressé válását.

Nagy jelentőségű, hogy a szülők olvasási szokásai, könyvvásárlási, könyvhasználati szokásai milyen mintát nyújtanak a gyermeknek. Eszerint alakul ki, hogy milyen szerepet játszik a gyerek életében a könyv, mekkora értéket képvisel az olvasás.

A kutatási eredmények viszont azt jelzik, hogy az olvasóvá váláshoz nem elég a példamutatás, szükség van olyan tudatos szülői tevékenységekre is, mint a meseolvasás, a könyvajándékozás, a folyóirat-vásárlás és a rendszeres könyvtárlátogatás.

A másik nagy értékadó -és közvetítő intézmény az iskola. Amellett, hogy bevezeti a gyerekeket az olvasás és írás világába, az is fontos, hogy az olvasmányok tartalmából gondolatok szülessenek. A korosztálynak megfelelően irányítsa a figyelmet, keltse fel az érdeklődést úgy, hogy a mű megragadja az olvasói képzeletet. Képes legyen az olvasás útján szereshető élményeket a tanórán kibontakoztatni, egymás között megosztani, s ezt a fajta érdeklődést úgy fenntartani, hogy gyakorlattá váljon.

Egy ötévente megszervezett nemzetközi mérés, amely a tízéves korosztály szövegértési teljesítményét és az azzal kapcsolatos háttérjellemzőket méri, megállapította, hogy a lányok többet olvasnak, mint a fiúk, és ez a nemek között kimutatható különbség az életkor előrehaladtával folyamatosan nő. A lányok könnyebben tanulnak meg olvasni, s már a korai gyermekkorban kialakul az a különbség, hogy a sokkal nyugodtabban egy helyben ülő lányoknak több türelmük lesz egy könyv elolvasásához.

Az olvasás hasznát abban is látni kell, hogy mint aktív tevékenység fejleszti a gondolkodást, a kreativitást, a fantáziát. Minden elolvasott mese, történet vagy könyv hozzájárul a világ pontosabb megismeréséhez, s képessé teszi az embert több szintű felismerésekhez, bonyolultabb szellemi feladatok megoldásához. Az iskolai szövegfeldolgozási gyakorlatok során önálló tanulói vélemények formálódnak, ítéloképességük alakul. Az élményszerző olvasás a tanulói eredményességet is elősegíti.

Mégis az a tapasztalat, hogy a szövegértési képesség fejlettsége nem éri el a kívánt szintet, csökken az olvasási kedv. A digitális kor gyermekei másképp és mást olvasnak, s ezzel csökken a tanulási képesség, a koncentráció gyengül, s a szépirodalmi tartalmak nélkül pedig sérül a személyiségfejlődés, az igazság és szépség megismerése nem jut el a fiatalokhoz. A digitális kulturális szokások nem teszik lehetővé az elmélyülést, hisz hatalmas mennyiségű információ lepi el őket, amit nem képesek rendszerezni, s így az önálló tanulási, ismeretszerző képességük is gyengébb, nem tudnak egy adott témára tartósan koncentrálni.

A felnőtt lakosság mutat-e jó példát a fiataloknak az olvasás terén? A statisztikák szerint a lakosoknak csupán 7%-a számít rendszeres könyvolvasónak, vagyis elolvas havonta egy könyvet. Azt is tudni lehet, hogy a 30 év feletti nők olvasnak a legtöbbet. Valószínűleg hasznosnak érzik azt a hatást, amit egy jó könyv elolvasása adhat. A könyvek

választ adhatnak sok olyan problémára, amivel az ember az élete során találkozhat. Segítenek átvészelni egy gondokkal teli időszakot, vagy éppen elmélyülni egy érzelmi válság idején.

Mivel a fiatalokat látszólag elcsábítja a digitális világ, éppen a papíralapú könyvek lehetnek azok, amik képesek a digitális világból kiemelni őket egy időre.

Hogyan ébresszünk kedvet az olvasáshoz? A magyartanárok értékes művek, kötelező s ajánlott olvasmányok feldolgozásával próbálkoznak, de a tapasztalatok szomorúak.

A gyerekek nem értik olvasmányaik jó részét, így nem tudják feldolgozni a tartalmat. Ismeretlen szavak garmadája, hosszú mondatok, lassú cselekményvezetés, s az azonosulási lehetőség hiánya akadályozza a befogadást. Könnyen kedvüket veszítik a tanulók, ha nehezen értik a szöveget, főleg, ha akadozik is az olvasás, s nem állnak közel hozzájuk a művekben feldolgozott problémák, nehezen tudnak azonosulni a szereplőkkel. Ezért aztán nem beleélik magukat a művekbe, hanem rövidített változatokhoz nyúlnak, vagy videón megnézik, hogy a történetet ismerjék, mert iskolai feladatnak tekintik csupán. Legtöbbször a szülő is ezekben a megoldásokban partner, s nem segít a fő célban a szülői minta sem, mert a gyerek nem azt látja, hogy szülei könyvek elolvasásával szórakoznak.

Az olvasóvá neveléshez a pedagógusoknak kell jó módszereket kitalálni. Az olvasóvá neveléshez idő és energia kell.

Számos felmérés, tanulmány vizsgálja az olvasás problémáját. Gasparicsné Kovács Erzsébet Olvasóvá nevelés című írásában a következő következtetésekre jutott.

- A szülők iskolai végzettsége olvasási, médiahasználati szokásai nagyban befolyásolják a gyermek motiváltságát.
- A szépirodalmi olvasás a gyerekek körében többségében az iskola által megjelölt „kötelező olvasmány”, de egyéni érdeklődés alapján a társak ill. a könyvtárosok ajánlata alapján is választanak.
- A lányok nagyobb kedvvel olvasnak, főleg lányregényeket, míg az olvasó fiúk a kalandos, izgalmas, történelmi regényeket, természettudományos műveket kedvelik.
- Lányok, fiúk egyaránt érdeklődnek a fantasy iránt.
- Jellemző a gyermek-és ifjúsági folyóiratok olvasása. Érdeklődnek az idősebbeknek szóló kiadványok iránt, köztük a bulvársajtó iránt.
- Említésre méltó, hogy nehezen fogalmazzák meg az olvasottakkal kapcsolatos gondolataikat.

Mit várnak el a gyerekek a kedvelt olvasnivalótól? Egy felmérés ezt is összegyűjtötte.

- Választ kapjak belőle a kérdéseimre
- Pihentessen
- Gyönyörködtessen
- Tanulságos legyen
- Kikapcsolódást nyújtson
- Újat mondjon
- Valóság-hű legyen
- Szórakoztasson
- Ismereteket közöljön

Miért nem szeretnek olvasni?

- Unalmas.
- Túl hosszú.
- Kevés időm van.
- Túl tanulságos.
- Nem tudok olvasni.

A gyerekek olvasási kedvének felébresztésében, a könyvek szeretetének kiváltásában, a művek értelmezésében a családnak, a kortárs csoportoknak és az iskolának egyaránt fontos szerepe van.

A kutatások azt bizonyítják, hogy a családban a szülő azzal segíthet, hogy példát mutat a könyvek és az olvasás szeretetére, valamint rendszeresen mesél, énekel, játszik a gyermekének. Kell a tudatos törekvés az olvasás megszerettetésére, hisz az a gyermek, aki mese-és beszédhiánnyal érkezik az óvodába, vagyis nem olvastak, meséltek neki a szülei, abból majdnem biztosan nem olvasó gyerek ill. felnőtt lesz. A legjobb, ha már egész kicsi korban alakítunk ki egy bizonyos kötődést a könyvekkel. A még járni nem tudó babák kezébe is adunk színes mesekönyveket, a vastag lapokat, színes nagy figurákat nagy kedvvel nézik, tapintják, érzékelik a könyvek illatát. Tehát először a könyveket kedvelik meg, s megszerettetjük velük az olvasást is. Már egészen kicsi kortól kezdve legyen rendszeres a meseolvasás. Segíti az elalvást, szorossá teszi a szülővel való kapcsolatot, de fontos a

beszédképességük, fantáziájuk, szociális képességeik fejlesztésében is. A gyereknevelés fontos része a mindennapi meseolvasás. S ha már a gyermek is tud olvasni, átmenetként a szülő és gyermeke felváltva olvashatnak egymásnak. Élete részévé válik így a könyvolvasás a gyermeknek, s ezt erősíti a szülői példa. Még annak is hatása van, hogy a lakásnak, a környezetnek része a könyvespolc, a gyermeknek saját könyvespolca van.

Az olvasóvá nevelés folyamatában a gyerekek igen nagy számban csak az iskolában kaphatják meg azt az élményt, ami a szabadidő eltöltése terén a könyv mellé állítja őket. Csak azokkal a művekkel találkoznak, amelyeket a tanárunk ajánlott vagy adott fel elolvasásra. Tudjuk, hogy a rendszeresen olvasó tanulók a szövegértési feladatokban jobban teljesítenek, s a műveltségük, tájékozottságuk hatalmas előny és érték lesz az élet minden területén a nem olvasó társaikkal szemben.

A pedagógusok sokféle módszert alkalmaznak, hogy megnyerjék diákjaikat az olvasásnak. Könyvajánlás, könyvismertetés történik olvasás vagy magyarórán, de alkalmat teremtenek osztályfőnöki órán is az olvasmányélmények megbeszélésére, vagy tanítás előtt, tanítás után is beszélgetéseket kezdeményeznek az olvasott művekről. A kis diákoknak nagy elismerés, ha tanáruk s érdeklődő osztálytársak előtt beszélhetnek az elolvasott könyvről. Az egymásnak nyújtott könyvajánlás mellett a pedagógus felolvasásait is szívesen hallgatják, s annak nyomán olvassák el a regényt. A pedagógus filmrészlet, zene bemutatásával is érdeklődést kelthet, de a könyv szeretetét sugárzó személyiségével hat leginkább. S munkájához meg kell nyernie a szülőket., ellátni őket tanácsokkal, ajánlásokkal.

Nagy jelentősége van annak, hogy milyen könyvekkel próbáljuk megszerettetni az olvasást. Gombos Péter, a Kaposvári Egyetem ifjúsági-és gyermekirodalommal foglalkozó professzora ajánlata, hogy forduljunk a kortárs gyermekirodalom felé, olyan művek felé, amelyek a korosztályt leginkább érdeklő problémákkal foglalkoznak, s ezáltal felkeltik az érdeklődést. Lázár Ervin, Janikovszky Éva, Csukás István, Békés Pál, Darvasi László műveit jó szívvel ajánlhatjuk, s nem mondunk le az értékekről.

Az olvasás legyen élmény! A gyerekeket aktuális problémáik érdeklik, a megoldást keresik az új könyvekben. A kortárs irodalom olyan témákról szól, mint a válás, a másság, a tolerancia, a csúfolódás stb. Ha a kortárs gyerekirodalom sorain megtanulnak olvasni, kedvet kapnak az olvasáshoz, később éretté válnak a régi, klasszikus irodalmi értékek befogadására. Ha nem életkoruknak, érdeklődésüknek megfelelő művekkel próbálkozunk, könnyen oda jutunk, hogy a könyvvel együtt az olvasást is leteszik.

Az olvasásra szoktatásban a pedagógusok sokféle módszeréből csak példaként említtem a részenkénti közös olvasást, az olvasáshoz szempontok adását, vagy a drámapedagógiai módszerek alkalmazását a feldolgozás során. Vannak, akik osztálykönyvtárat hoznak létre, bevezetik a szünetekben olvasást, vagy Gombos professzor Dobj el mindent, és olvass! könyvének ötletét próbálják ki.

A pedagógusokon és a pedagógusok által bevont szülőkön sok múlik. A tanári tapasztalat eddig is igyekezett a diákokhoz igazítani a tantervi tartalmat, s remélhetőleg a fontos cél érdekében a jövőben még inkább így lesz.

A fiatalok olvasóvá neveléséhez a család és az iskola mellett a könyvtár is hozzájárulhat. Egy elhivatott gyerekkönyvtáros valóságos mesevilágot képes teremteni, s vonzóvá tenni akár a még olvasni sem tudó apróságok számára.

A Dunaújváros, József Attila Könyvtár Gyerekkönyvtárának vezetője, Törökné Antal Mária már több mint 30 éve az olvasóvá nevelést tekinti munkája, mindennapjai legfőbb feladatának. Munkáját siker övezi, hisz lelkes szervezésében olyan programok valósulnak meg rendszeresen, s egy részük már hagyományosan, hogy a könyves környezetben közösségi tér született. A korábbi kis olvasók szülővé érve már hozzák a könyvtárba a gyermekeket, mert ők úgy nőttek fel, hogy számukra érték a könyv.

Valóságos varázslat az, ahogyan a könyvekhez vonzza a kis olvasókat. A Cimbora Klub megalakításával országos hálózat létrejöttéhez járult hozzá. A Gyerekkönyvtár honlapján, www.jagd.hu folyamatos a különböző programok, rendezvények felhívása. Nincs olyan hónap, hogy ne találjanak valami érdekes, izgalmas programra a gyerekek, a legszélesebb korosztályból. Rendszeresek a Mazsola Percek a karonülő kicsiknek, akik már korán megismerik a könyvtárat, s a szülők sok segítséget kapnak mondókák, énekek tanulásával ahhoz, hogyan szerezhetnek kellemes, nyugodt perceket babájuknak.

Az Olvasópróba folyamatos olvasásra ösztönzi a már olvasni tudókat. Könyvajánló listákat találnak a könyvtár honlapján. A gyerekek szabadon válogathatnak a korosztályuknak megfelelő irodalomból. Olvasópályázaton kitüntető címet, ajándékot szerezhetnek. Gyakori a papírszínház mesedélután. Ezekon a könyvtári foglalkozásokon olyan művek kerülnek a figyelem középpontjába, amik felkeltik az érdeklődést újabb versek, történetek megismerésére. A gyerekek Marcsi nénije törekszik arra, hogy a kortárs gyerekirodalom magas színvonalú képviselői személyes ismeretséget köthessenek az olvasótáborral. Ők a mai

gyerekek érzésvilágát, érdeklődését közvetítik, s ezzel ragadják meg szülők és gyermekeik figyelmét.

Az olvasóvá nevelés, a könyvtárba vonzás a hétköznapiakon is folyik. Délelőttönként könyvtárbemutató, olvasásnépszerűsítő foglalkozások és könyves erkölcsstan órák várják az óvodás és általános iskolás csoportokat, osztályokat, kis közösségeket. S azokon az író-olvasó találkozók is, amit időközönként a Gyerekkönyvtár szervez. Hagyomány az Aranyalma mesemondó verseny, ahol a díjak elnyerését még az iskolák is rangként értékelik.

A dunaújvárosi Gyerekkönyvtár honlapján minden ajánlást, programot megtalálják azok a pedagógusok, iskolai és települési könyvtárosok, akik néhány ötletet, módszert szívesen kipróbálnának.

Központi helyen szerepel a Gyerekkönyvtár falán egy Csukás István idézet:

„Amíg gyerekek vannak, addig mese is lesz.”

Az olvasóvá neveléshez igazi elhivatottság kell, s az, ami valódi eredményességet hoz.